

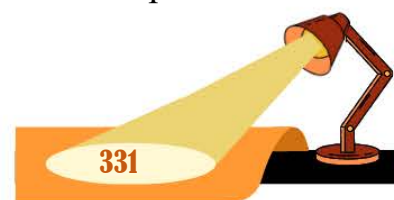
УДК 340.15(477)

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-331-341](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-331-341)

Кривицький Юрій Віталійович кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії, історії та філософії права, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-7063-4725>

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (1917–1918 РР.): ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ

Анотація. У статті здійснено комплексний історико-правовий аналіз організаційно-правових засад формування правоохоронних органів Української Центральної Ради у 1917–1918 рр. Дослідження ґрунтується на осмисленні процесів українського державотворення в умовах Української революції та зосереджується на виявленні особливостей інституційного оформлення правоохоронної функції держави в період глибоких суспільно-політичних трансформацій. Обґрунтовано тезу про те, що формування національної правоохоронної системи відбувалося в умовах поєднання революційної доцільності, нормативно-правової спадковості від Тимчасового уряду та пошуку власних демократичних моделей організації публічної влади. Проаналізовано діяльність ключових правоохоронних інституцій доби Центральної Ради, зокрема народної міліції, органів внутрішніх справ, структур безпеки, Вільного козацтва та кордонної охорони. Значну увагу приділено характеристиці нормативно-правової бази їх функціонування, насамперед «Тимчасового положення про міліцію» 1917 р., підзаконних актів Генерального секретарства (Міністерства) внутрішніх справ Української Народної Республіки, а також актів, що регламентували діяльність Вільного козацтва та Окремого корпусу кордонної охорони. Розкрито особливості розмежування повноважень між центральними та місцевими органами влади у сфері правоохоронної діяльності, що істотно впливало на ефективність реалізації правоохоронної функції держави. Особливо проаналізовано організаційні моделі управління міліцією, кадрові засади її комплектування, фінансове забезпечення, повноваження щодо дізнання й участі в досудовому слідстві, а також питання застосування зброї. Доведено, що попри декларування демократичних принципів організації правоохоронних органів, практична реалізація відповідних рішень була ускладнена нестачею ресурсів, слабкою координацією між органами влади, низьким рівнем професійної підготовки кадрів і загальною політичною нестабільністю. Діяльність Центральної Ради у сфері формування національної правоохоронної системи мала суперечливий характер: з одного боку, було закладено організаційно-правові основи нової, національно орієнто-

ваної правоохоронної моделі, з іншого – уряд Української Центральної Ради виявився неспроможним забезпечити її повноцінне функціонування. Зроблено висновок про конструктивне значення цього історико-правового досвіду для подальшого розвитку українських правоохоронних інституцій і для сучасного осмислення проблем реформування системи забезпечення публічної безпеки, зокрема в умовах воєнного стану.

Ключові слова: Українська Центральна Рада, Українська революція 1917–1921 рр., правоохоронні органи, народна міліція, Вільне козацтво, органи внутрішніх справ, кордонна охорона, організаційно-правові засади, державотворення.

Kryvytskyi Yurii Vitaliiovich PhD in Law, Associate Professor, Head of the of the Department of Theory, History and Philosophy of Law, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-7063-4725>

LAW ENFORCEMENT BODIES OF THE UKRAINIAN CENTRAL COUNCIL (1917–1918): ORGANIZATIONAL AND LEGAL PRINCIPLES OF FORMATION

Abstract. The article provides a comprehensive historical and legal analysis of the organizational and legal foundations of the formation of law enforcement agencies of the Ukrainian Central Rada in 1917–1918. The study is based on an understanding of the processes of Ukrainian state formation in the conditions of the Ukrainian Revolution and focuses on identifying the features of the institutional design of the law enforcement function of the state during the period of deep socio-political transformations. The thesis is substantiated that the formation of the national law enforcement system took place in conditions of a combination of revolutionary expediency, regulatory and legal inheritance from the Provisional Government and the search for its own democratic models of organizing public power. The activities of key law enforcement institutions of the Central Rada era are analyzed, in particular, the people's militia, internal affairs bodies, security structures, the Free Cossacks and border guards. Considerable attention is paid to the characteristics of the regulatory and legal framework of their functioning, primarily the «Temporary Provisions on the Militia» of 1917, the by-laws of the General Secretariat (Ministry) of Internal Affairs of the Ukrainian People's Republic, as well as the acts that regulated the activities of the Free Cossacks and the Separate Border Guard Corps. The peculiarities of the division of powers between central and local authorities in the field of law enforcement activities are revealed, which significantly affected the effectiveness of the implementation of the law enforcement function of the state. The organizational models of militia management, the personnel principles of its staffing, financial support, powers regarding inquiry and participation in pre-trial investigation, as well as the issue of the use of weapons are separately analyzed. It is proved that despite the

declaration of democratic principles of the organization of law enforcement agencies, the practical implementation of relevant decisions was complicated by a lack of resources, weak coordination between authorities, a low level of professional training of personnel and general political instability. The activities of the Central Rada in the sphere of formation of the national law enforcement system were of a contradictory nature: on the one hand, the organizational and legal foundations of a new, nationally oriented law enforcement model were laid, on the other hand, the government of the Ukrainian Central Rada proved to be unable to ensure its full functioning. The conclusion is made about the constructive significance of this historical and legal experience for the further development of Ukrainian law enforcement institutions and for the modern understanding of the problems of reforming the system of ensuring public security, in particular under martial law.

Keywords: Ukrainian Central Rada, Ukrainian Revolution of 1917–1921, law enforcement agencies, people's militia, Free Cossacks, internal affairs agencies, border guard, organizational and legal principles, state formation.

Постановка проблеми. Буремний час від лютого 1917 р. до березня 1921 р. у вітчизняній історіографії не має усталеної загальної назви. Залежно від політичних та ідеологічних уподобань дослідників його означають як період «революції, громадянської війни та іноземної інтервенції», час «національно-визвольних змагань» або «державотворчих пошуків». У новітній історичній літературі превалує концепція «Української революції», яка наповнює суспільно-політичні відносини означеного часу таким якісно новим змістом, що відмежовує їх від загальноросійського революційного руху та акцентує у векторі історичного поступу поєднання двох начал – національно-визвольного й соціально-визвольного [1, с. 310].

В історії національного державотворення Українській революції 1917–1921 рр. належить одне з найвизначніших місць. Цей етап в історії України характеризується інтенсивною політичною, військовою, правовою та дипломатичною діяльністю українських національних сил, спрямованою на відродження самостійної держави на українських етнічних землях. Наслідком революційних подій цих років стало проголошення національної державності у формах Української Народної Республіки (далі – УНР) доби Української Центральної Ради (далі – УЦР, Центральна Рада), Української Держави – Гетьманату П.П. Скоропадського, УНР доби Директорії, а також Західно-української Народної Республіки. У період Української революції, поряд з іншими державотворчими та правотворчими процесами, відбулося відродження та становлення українських правоохоронних органів, а також було закладено нормативно-правові засади їх діяльності [2, с. 88–89].

Водночас проблематика формування та функціонування правоохоронних органів у добу УЦР тривалий час залишалася на периферії історико-правових

досліджень, поступаючись увагою аналізу політичних інститутів, військового будівництва та конституційно-правових процесів. Наявні наукові праці здебільшого мають фрагментарний характер і не завжди дозволяють цілісно осмислити організаційно-правові засади становлення правоохоронної системи УНР у контексті революційних трансформацій. Актуальність звернення до цієї проблематики зумовлюється також необхідністю переосмислення історичного досвіду державотворення в умовах суспільно-політичної нестабільності, воєнних загроз і трансформації системи публічної влади. Аналіз організаційно-правових моделей функціонування правоохоронних органів доби Центральної Ради дає змогу не лише заповнити прогалини в історії держави та права України, а й сформувані теоретико-методологічні орієнтири для осмислення сучасних процесів реформування правоохоронної системи та забезпечення публічної безпеки в умовах кризових викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика Української революції 1917–1921 рр. і процесів національного державотворення знайшла відображення у працях вітчизняних учених, зокрема в монографічних і навчальних виданнях з історії держави та права В.Д. Гончаренка, І.Я. Терлюка, В.М. Щербатюка та інших, а також у дослідженнях, присвячених історичному значенню відродження української державності І.Й. Бойка. Окремі аспекти формування та діяльності правоохоронних органів УНР, зокрема міліції, органів внутрішніх справ і спеціальних служб, висвітлювалися у працях Є.С. Дурнова, В.А. Довбні, О.М. Калюка, В.С. Сідака, а також у сучасних підручниках і курсах лекцій з історії правоохоронних органів України. Значний інтерес становлять і наукові розвідки, присвячені Вільному козацтву як специфічній формі громадської правоохоронної діяльності (В.В. Россіхін, В.М. Щербатюк та інші). Разом з тим попри наявність ґрунтовних досліджень, проблема організаційно-правових засад формування правоохоронних органів саме в період УЦР потребує подальшого комплексного осмислення, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є комплексний історико-правовий аналіз організаційно-правових засад формування правоохоронних органів УЦР у 1917–1918 рр., з'ясування їх інституційної структури, нормативно-правового забезпечення та практики функціонування в умовах революційних трансформацій. Для досягнення цієї мети у статті передбачається розв'язання таких завдань: по-перше, проаналізувати історико-політичні умови формування правоохоронних органів УЦР у контексті Української революції 1917–1918 рр.; по-друге, охарактеризувати організаційні моделі та правовий статус основних правоохоронних інституцій доби Центральної Ради (міліції, органів безпеки, Вільного козацтва, кордонної охорони); по-третє, виявити основні проблеми та суперечності нормативно-правового регулювання і практики діяльності правоохоронних органів УЦР, а також оцінити їх вплив на ефективність реалізації правоохоронної функції держави.

Виклад основного матеріалу. На початковому етапі діяльності УЦР не виробила власних підходів до розбудови та формування нормативно-правових засад організації й діяльності правоохоронних органів, відносячи ці питання до компетенції федерації [3, с. 21]. Водночас під тиском надзвичайних обставин, зумовлених Корніловським заколотом, Центральна Рада була змушена вжити термінових заходів із «захисту революції» та розбудови власних структур безпеки. 27 серпня 1917 р. на об'єднаному засіданні рад робітничих і солдатських депутатів м. Києва було створено Особливий Комітет з охорони революції. До його складу увійшли командуючий військами Київського військового округу К.М. Оберучев, начальник міліції, міський голова, голови рад робітничих і солдатських депутатів, а також представники провідних політичних партій. Основним завданням Комітету стала організація боротьби з корніловським виступом. 28 серпня 1917 р. УЦР доручила Комітету виробити план оборони Києва та завчасно мобілізувати всі живі й матеріальні сили, необхідні для його реалізації. Після ліквідації заколоту, відповідно до постанови Тимчасового уряду від 2 вересня 1917 р., Комітет припинив свою діяльність; за іншими даними – саморозпустився. Недостатня активність цього органу викликала серйозне занепокоєння серед національно-патріотичних сил. За ініціативи голови Українського Військового Комітету С.В. Петлюри на початку вересня 1917 р. передбачалося створення органу державної безпеки з широкими повноваженнями – Крайового Комітету оборони нового ладу при Генеральному Секретаріаті [4, с. 49–52].

Під час жовтневих подій 1917 р. у Петрограді гасло «захисту революції» знову набуло актуальності. Спочатку реалізацією цього завдання займався Комітет охорони революції в Україні, створений 25 жовтня 1917 р., а з 28 жовтня відповідні функції безпосередньо перебрав на себе Генеральний Секретаріат. Останній, у свою чергу, мав «спиратися на органи революційної демократії». Крім того, 13 листопада 1917 р. Генеральний Секретаріат утворив при Генеральному секретарстві внутрішніх справ Комісію для охорони ладу в Україні (Комісію по охороні краю). Водночас відповідні органи як у центрі (включно з самим Генеральним Секретаріатом), так і на місцях не мали достатніх сил і реальних можливостей для ефективного здійснення покладених на них повноважень, унаслідок чого заклики до встановлення порядку не давали очікуваних результатів [5, с. 404].

Перші кроки УЦР у розбудові органів міліції були пов'язані з ідеєю перетворення армії після завершення війни на народну міліцію. Більш радикального характеру відповідні заходи набули після більшовицького перевороту, коли 26 жовтня 1917 р. Генеральне секретарство внутрішніх справ зобов'язало земські та міські управи впорядкувати штати міліції в містах і повітах. Як одна з важливих складових державного апарату, міліція мала підпорядковуватися місцевим органам влади. Водночас секретар внутрішніх справ здійснював функції загального керівництва та контролю за діяльністю міліції [6, с. 341].

Генеральне секретарство внутрішніх справ (з 11 січня 1918 р. – Міністерство внутрішніх справ) як галузевий державний виконавчий орган із широкими повноваженнями мало розгалужену систему структурних підрозділів. Зокрема контроль за діяльністю міліції було покладено на адміністративно-політичний відділ (департамент). До компетенції генерального секретаря (міністра) внутрішніх справ належали питання загального управління діяльністю міліції, видання підзаконних нормативно-правових актів (інструкцій, наказів), що визначали організаційні й технічні аспекти її функціонування, проведення оглядів і ревізій міліцейських установ, а також складання кошторисів на утримання міліції. Водночас така модель управління істотно обмежувала вплив Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) УНР на процес формування міліції, оскільки остання перебувала в безпосередньому віданні земських і міських громадських управлінь [7, с. 138].

Правовою основою організації та діяльності міліції в період Центральної Ради були переважно нормативно-правові акти Тимчасового уряду з незначними змінами й доповненнями. Зокрема йдеться про постанову «Про заснування міліції», якою було затверджено «Тимчасове положення про міліцію» від 17 квітня 1917 р. [8, с. 31–32], а також циркуляри МВС Тимчасового уряду щодо комплектування органів народної міліції, зокрема «Про прийняття колишніх чинів на службу в міліцію», «Про осіб, які можуть увійти до складу міліції» тощо. Серед національних нормативних актів слід виокремити постанову Першого українського військового з'їзду, що відбувся 5–8 травня 1917 р. у м. Києві, «Про українську народну міліцію». Водночас постанова «Про заснування міліції» та «Тимчасове положення про міліцію» залишалися чинними практично без змін до кінця існування УЦР. Виняток становили зміни, внесені Законом УНР «Про передачу міліції м. Києва в розпорядження Міністерства внутрішніх справ» від 5 березня 1918 р., які стосувалися виключно столичної міліції. Вони передбачали її безпосереднє підпорядкування МВС УНР і були спрямовані на розширення компетенції міністерства у сфері керівництва діяльністю міліції; на іншу територію УНР дія зазначеного Закону не поширювалася. У «Тимчасовому положенні про міліцію» йшлося про заснування замість поліції міліції як виконавчого органу державної влади на місцях, що перебував у безпосередньому віданні земських і міських громадських управлінь. Основним обов'язком міліції визначалася охорона громадської безпеки і порядку, захист усіх і кожного від будь-яких проявів насильства, образ і самоуправства. Начальники міліції обиралися і звільнялися з посад міськими та повітовими земськими управами за територіальною приналежністю без визначення строку служби. Помічники начальників міліції призначалися і звільнялися зі служби відповідними управами на підставі подань начальників міліції, тоді як право призначення на інші посади в міліції належало безпосередньо начальникам міліції. Витрати на утримання міліції розподілялися між МВС та місцевими органами управління. В основу

організації міліції було покладено демократичні засади, що передбачали ліквідацію будь-яких класових обмежень під час її комплектування. Це давало можливість залишатися або вступати на службу до міліції навіть колишнім поліцейським і жандармам, хоча законодавство передбачало й обґрунтовані обмеження щодо призначення на посади в народній міліції (перебування під слідством, недієздатність тощо) [9, с. 162].

Згідно зі ст. 21 «Тимчасового положення про міліцію» міліція отримувала повноваження на провадження дізнання та участь у досудовому слідстві у кримінальних справах на основі законів кримінального судочинства. Усі чини міліції при виконанні службових обов'язків повинні були носити форму встановленого зразка, а також озброювалися холодною зброєю та револьверами. Будь-яких конкретних вказівок про вимоги щодо застосування зброї в положенні не містилося. Застосування зброї працівниками міліції регламентувалося окремим нормативно-правовим актом – «Інструкцією про застосування зброї працівниками міліції при виконанні службових обов'язків» від 14 червня 1917 р., що також була прийнята Тимчасовим урядом [8, с. 34].

Окрім того, завдання та порядок організації міліції визначалися у відповідних постановках Генерального секретарства внутрішніх справ. Як відмічалось вище, в жовтні 1917 р. Генеральне секретарство внутрішніх справ зобов'язало земські та міські управи навести порядок у питанні розроблення штатів міліції міст і повітів. Передбачалося створення не лише піших, але і кінних міліцейських загонів, створення резервів міліції та системи підготовки і навчання кадрів. У губерніях діяльністю міліції керували інспектори, в повітах і містах – повітові та міські начальники міліції та їх помічники, у волостях і містечках – дільничні начальники міліції та їх помічники.

3 січня 1918 р. Мала Рада ухвалила Закон «Про утворення Українського Народного Війська (народної міліції)», що на той час, в умовах збройної боротьби проти більшовицького війська, мало за мету оборону УНР від загроз як зовнішніх («для оборони рідного краю від зовнішнього нападу»), так і внутрішніх. Передбачалося, що після завершення воєнних дій, демобілізації армії й переходу до мирних умов державного будівництва народна міліція виконуватиме функцію охорони правопорядку в державі.

Разом з тим, унаслідок недосконалості нормативно-правової бази, неналежного фінансування, через нестачу працівників та їх низьку професійну підготовку народна міліція виявилася неспроможною захистити населення від зростаючої хвилі злочинності. Саме тому в деяких місцевостях громадяни розпочали створювати добровільні об'єднання для охорони громадського порядку, серед них можна назвати такі громадські правоохоронні формування, як «Січ», «Народне ополчення», «Вільне козацтво» [10, с. 302].

Найбільшого розповсюдження в селах і містах України набули напіввійськові товариства (організації) Вільного козацтва. Формування їх

загонів розпочалося у квітні 1917 р. у Звенигородському повіті на Київщині. Упродовж наступних місяців товариства Вільного козацтва були сформовані в інших губерніях України. Восени в їхніх лавах уже налічувалося майже 60 тис. осіб. 3–7 жовтня 1917 р. у м. Чигирин відбувся перший Всеукраїнський з'їзд Вільного козацтва, в якому взяли участь понад 200 делегатів від осередків цього руху, що функціонували в Київській, Катеринославській, Полтавській, Чернігівській і Херсонській губерніях, а також на Кубані. Делегати з'їзду звернулися до населення із закликом озброюватися для підтримки національної влади, створювати в селах сотні, у волостях – курені, в повітах – полки, в губерніях – коші на чолі з сотниками, курінними, полковниками, отаманами та іншою старшиною. На з'їзді обрали Головну козацьку раду (Генеральну раду Вільного козацтва) у складі 12 осіб, зокрема почесним отаманом Вільного козацтва став М.С. Грушевський, головним отаманом – П.П. Скоропадський, наказним отаманом – І.В. Полтавець-Остряниця [11, с. 134].

Центральна Рада підтримала ідею організації загонів Вільного козацтва, прагнула надати вільнокозацькому рухові чітких організаційних форм. 13 листопада 1917 р. постановою Генерального Секретаріату було ухвалено Статут «Вільного козацтва на Україні». Разом з іншими документами він мав важливе значення для забезпечення правопорядку в УНР. Згідно з положеннями, викладеними у Статуті, очолювати організацію (об'єднання кошів) було надано право генеральному секретарю внутрішніх справ або його товаришу (заступнику), який призначався Генеральним Секретаріатом. Генеральний секретар внутрішніх справ затверджував кошову старшину та мав право усувати з посад «кожного з козацької старшини, крім кошового». У листопаді 1917 р. у структурі Генерального секретарства внутрішніх справ було створено спеціальний відділ Вільного козацтва [8, с. 59].

Водночас відповідно до Статуту метою діяльності товариств Вільного козацтва був також «фізичний і духовний розвиток своїх членів» і «громадянське виховання». Зазначалось, що під час війни Вільне козацтво бореться з дезертирством, при демобілізації вживає всіх заходів, щоб не був порушений порядок і спокій населення, охороняє громадян і добро мешканців від їх знищення та грабування. Для охорони громадського спокою і добробуту товариства створювали кінні та піші муштровані загони козаків і козачої молоді, пожежні дружини й інші підрозділи. За допомогу в охороні громадського порядку Вільне козацтво ніякої плати не отримувало. Досить складними були умови прийому до Вільного козацтва. Це відбувалося тільки на загальних зборах громади при таємному голосуванні. Дійсним членом Вільного козацтва можна було стати лише за рекомендацією трьох його членів, які несли повну відповідальність за подальші вчинки свого підопічного. За соціальним і національним походженням вільні козаки були, переважно, українськими селянами, службовцями, робітниками [7, с. 340].

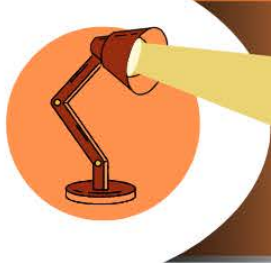
Не маючи достатньої військової сили для захисту України, Центральна Рада підпорядкувала Вільне козацтво Генеральному секретарству військових справ, намагаючись у такий спосіб створити Вільне реєстрове козацтво як регулярний військовий підрозділ на державному утриманні для внутрішньої охорони повітів. На платню козакам і старшині було асигновано 130 млн крб. Проте повноцінній реалізації цього задуму перешкодило командування німецьких та австрійських військ, на вимогу якого 5 квітня 1918 р. уряд УНР розформував усі загони Вільного реєстрового козацтва. Однак цим актом вільнокозацький рух знищено не було, хоч і не офіційно, але загони Вільного козацтва й надалі діяли в Україні. Вони продовжували значною мірою впливати на подальше зростання селянського повстанського руху [12, с. 282].

Окрему увагу слід приділити організаційно-правовим засадам кордонної охорони УНР. Протягом 1918 р. державні кордони УНР були визнані міжнародними угодами з усіма сусідніми державами, а також державними утвореннями, які виникли на території Російської імперії. Кордоном з радянською Росією було визнано так звану «нейтральну зону». Питання про державний кордон з більшовиками так і не було вирішено. 7 жовтня 1918 р. переговори було припинено, а на початку листопада 1918 р. узагалі перервано.

Протягом періоду УЦР на засіданнях уряду УНР ухвалено низку важливих рішень стосовно прикордонної діяльності, зокрема: 7 березня 1918 р. розглянуто питання організації охорони кордону, за ініціативи військового міністра О.Т. Жуковського; 20 березня прийнято рішення про створення Окремого корпусу кордонної охорони, затверджено його командувачем полковника В.І. Желіховського; 23 березня – Статут корпусу, з його підпорядкуванням Міністерству фінансів; сплановано формування дев'яти бригад кордонної охорони та однієї навчальної. Головними завданнями Окремого корпусу кордонної охорони визначалися: по-перше, організація охорони кордону шляхом виставлення спеціальних постів; по-друге, контроль за переміщенням через кордон осіб за наявності відповідних документів і протидія незаконному ввозу (вивозу) товарів, зброї, боєприпасів тощо; по-третє, затримання дезертирів і кримінальних елементів; по-четверте, виконання на кордоні обов'язків карантинної та поліцейської служб. У службовій діяльності Окремого корпусу кордонної охорони пріоритет надавався правоохоронній складовій, але за структурою він будувався за військовим зразком, а його особовий склад мав військові чини [9, с. 160–161].

Висновки. У сфері формування національної правоохоронної системи Центральна Рада пройшла шлях, сповнений численних прорахунків і протистоянь. Наявні суспільно-політичні умови життя країни зумовили відсутність тісного зв'язку між центральними та місцевими правоохоронними органами. Це не сприяло реалізації правоохоронної функцій на місцях. Незважаючи на те, що на нормативно-правовому рівні було закладено основи

нового правоохоронної діяльності, в підсумку уряд УЦР виявився неспроможним налагодити апарат влади та механізм втілення в життя власних рішень, зокрема в галузі правоохоронних справ, що сприяло виникненню в державі системної управлінської кризи. Після гетьманського перевороту багато з нововведень у правоохоронній системі було піддано радикальній ревізії.

Водночас історико-правовий досвід формування правоохоронних органів у період УЦР має не лише критичне, а й конструктивне значення. Саме в цей час було започатковано національну модель правоохоронної системи, засновану на демократичних засадах, поєднанні державного керівництва з елементами місцевого самоврядування та орієнтації на захист публічної безпеки і прав громадян. Незважаючи на обмеженість практичних результатів, напрацьовані організаційно-правові підходи, інституційні форми й нормативні рішення стали важливою складовою подальшого розвитку українських правоохоронних інституцій і залишаються цінним джерелом для осмислення закономірностей державотворення та реформування правоохоронної системи в умовах суспільних трансформацій.

Література:

1. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку : монографія / В. С. Бігун та ін. / За ред. І. Б. Усенка. Київ : Наукова думка, 2014. 504 с.
2. Бойко І. Історичне значення відродження Української державності у період визвольних змагань 1917–1921 рр. *Право України*. 2017. № 3. С. 87–95.
3. Дурнов Є. С. Організаційно-правові засади діяльності міліції УНР у період Центральної Ради та Директорії (1917–1921 рр.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 22 с.
4. Сідак В. С. Національні спецслужби в період Української революції 1917–1921 рр. (невідомі сторінки історії) : монографія. Київ : Альтернативи, 1998. 320 с.
5. Історія держави і права України : підруч. / В. Д. Гончаренко та ін. / За ред. В. Д. Гончаренка. Харків : Право, 2013. 704 с.
6. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2011. 944 с.
7. Історія судових і правоохоронних органів України : курс лекцій / В. М. Щербатюк та ін. / За ред. В. М. Щербатюка, Д. І. Кураса. Київ : Фенікс, 2022. 280 с.
8. Довбня В. А., Дурнов Є. С., Калюк О. М. Органи внутрішніх справ УНР часів Української Центральної Ради: організаційно-правові засади діяльності : монографія / за заг. ред. проф. О. М. Джузи. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2008. 144 с.
9. Історія правоохоронних органів України : підруч. / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 232 с.
10. Історія держави і права України : курс лекцій / В. М. Щербатюк (кер. авт. кол.) та ін. / За ред. В. М. Щербатюка. Київ : Фенікс, 2018. 496 с.
11. Россіхін В. В. Вільне козацтво. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Т. 1 : Історія держави і права України / редкол. : В. Д. Гончаренко (голова) та ін. Харків : Право, 2016. С. 133–135.
12. Щербатюк В. М. Вільне козацтво – добровільна громадська міліційна організація в Україні 1917–1921 рр. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 275–286.

References:

1. Bihun, V.S., et al. (2014). *Sudova vlada v Ukraini: istorychni vytyky, zakonornosti, osoblyvosti rozvytku [Judicial power in Ukraine: Historical origins, regularities, and features of development]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
2. Boiko, I. (2017). *Istorychne znachennia vidrodzhennia Ukrainiskoi derzhavnosti u period vyzvolnykh zmahan 1917–1921 rr. [Historical significance of the revival of Ukrainian statehood during the liberation struggles of 1917–1921]*. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 3, 87–95 [in Ukrainian].
3. Durnov, Ye.S. (2010). *Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti militsii UNR u period Tsentralnoi Rady ta Dyrektorii (1917–1921 rr.) [Organizational and legal foundations of the militia activity of the UPR during the Central Rada and Directorate period (1917–1921)]*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
4. Sidak, V.S. (1998). *Natsionalni spetsialni sluzhby v period Ukrainiskoi revoliutsii 1917–1921 rr. (nevidomi storinky istorii) [National special services during the Ukrainian Revolution of 1917–1921 (unknown pages of history)]*. Kyiv: Alternatyvy [in Ukrainian].
5. Honcharenko, V.D. (Ed.). (2013). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
6. Terliuk, I.Ya. (2011). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
7. Shcherbatiuk, V.M., & Kuras, D.I. (Eds.). (2022). *Istoriia sudovykh i pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy [History of judicial and law enforcement bodies of Ukraine]*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
8. Dovbnia, V.A., Durnov, Ye.S., & Kaliuk, O. M. (2008). *Orhany vnutrishnikh sprav UNR chasiv Ukrainiskoi Tsentralnoi Rady: orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti [Internal affairs bodies of the UPR during the Ukrainian Central Rada: Organizational and legal foundations of activity]*. O.M. Dzhuzha (Ed.). Dnipropetrovsk: IMA-pres [in Ukrainian].
9. Banakh, S.V., Hrubinko, A.V., Savenko, V.V., & Ukhach, V.Z. (2021). *Istoriia pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy [History of law enforcement bodies of Ukraine]*. Ternopil: ZUNU [in Ukrainian].
10. Shcherbatiuk, V.M. (Ed.). (2018). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
11. Rossikhin, V.V. (2016). *Vilne kozatstvo [Free Cossacks]*. In V.D. Honcharenko (Ed.), *Velyka ukraïnska yurydychna entsyklopediia (Vol. 1: Istoriia derzhavy i prava Ukrainy, pp.133–135)*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
12. Shcherbatiuk, V.M. (2016). *Vilne kozatstvo – dobrovilna hromadska militsiina orhanizatsiia v Ukraini 1917–1921 rr. [Free Cossacks as a voluntary public militia organization in Ukraine in 1917–1921]*. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 2, 275–286 [in Ukrainian].

